

BALIKESİR'DE YAPILARI GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN KİTÂBELER*

 Erdal ELMAS^a

Öz

Makale konumuz tarafımdan hazırlanan "Balıkesir Kitâbeleri ve Mezar Taşları" adlı tez doktora çalışmasından üretilerek yazılmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan kitâbeler, Balıkesir ilçe ve köylerinde yapılan saha çalışması sonucu ortaya çıkan ve yapıları günümüze ulaşamayan kitâbelerdir. Bunlar çeşitli özellikler bakımından incelenmiş ve değerlendirilmeleri yapılmıştır. Balıkesir geneline baktığımızda 13 adet farklı yapı grubuna ait kitâbe olduğu görülmektedir. Tespit edilen kitâbeler Balıkesir Merkez Kuvâ-yi Milliye Müzesi, Ali Şuuri İlk Okulu giriş katında, Balıkesir Merkez Ömer Ali Bey (Hamidiye) Kütüphanesi, Altiylül Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Orta Okulu bahçe duvarında, Yıldırım İmâreti Camii içerisinde, Bandırma Kurtuluş Mezarlığı'nda, Edincik Ulu cadde üzerinde, Bandırma Müzesinde 1 ve Gönen Müzesinde 5 farklı kitâbe olarak tespit edilmiştir. Bunların bir kısmında ait oldukları yapılar ya da yapı türleri kesin olarak belirlenirken bir kısmında belirsizlik devam etmektedir. Belirsizliğin başlıca sebebi ise kitâbenin fiziki olarak zamanla uğradığı tahribat sonrası bir bölümünün eksik veya metnin tamamının okunamayacak kadar deforme olmasıdır. Çalışmamızda ele aldığımız bu eserlerin ait oldukları yapılar, kitâbelerin mevcut konumları ve fiziki durumları incelenerek gerekli belgeler yapılmıştır. Katalog bölümünde tanıtılan bu eserlerin incelenmesi sonrası metin içeriklerinden hareketle hakkedildikleri yapı, yapı türü, bâni, hattat isimleri, yazı özellikleri ve tipolojik özellikleri belirlenmiştir. Yapılan çalışma ile Balıkesir genelinde bulunan sahipsiz ya da nereye ait olduğu belirsiz olan kitâbelerin kimlik bilgileri çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat tarihi, Türk-İslam sanatı, Kitâbe, Balıkesir, Mimari.

INSCRIPTIONS IN BALIKESIR WHOSE STRUCTURES HAVE NOT SURVIVED TO THE PRESENT

DAY

Abstract

The subject of our article was written with inspiration from my doctoral thesis titled "Balıkesir Inscriptions and Tombstones". These are inscriptions that emerged as a result of the research of existing inscriptions in Balıkesir districts and villages and whose structures have not survived to the present day. These were examined and evaluated in terms of various features. When we look at Balıkesir in general, we see that there are 13 different building groups with inscriptions. The identified inscriptions are in Balıkesir Central Kuva-yi Milliye Museum, Ali Şuuri Primary School ground floor, Balıkesir Central Ömer Ali Bey (Hamidiye) Library,

* Bu makale, yazarın "Balıkesir Kitâbeleri ve Mezar Taşları" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

^aDr., Bağımsız Araştırmacı, erdalelma58@hotmail.com

Makale Geliş Tarihi: 11.10.2024, Makale Kabul Tarihi: 06.12.2024

Altıyüzlü Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Secondary School garden wall, Yıldırım İmaret Mosque, Bandırma Kurtuluş Cemetery, Edincik Ulu Street, 2 in Bandırma Museum and 5 different inscriptions in Gönen Museum. While the structures or types of structures they belong to have been determined with certainty in some of them, the uncertainty in some of them continues. The main reason for the uncertainty is that a part of the inscription is missing or the entire text is deformed to the point where it cannot be read after the physical damage it has suffered over time. In our study, the structures to which these works belong, the current locations of the inscriptions and their physical conditions have been examined and the necessary documentation has been made. After examining these works introduced in the catalogue section, the structure they were inscribed on, the type of structure, the patron, the names of the calligraphers, the features of the writing and typological features were determined based on their textual content. With the study, the identity information of the ownerless or unknown inscriptions found throughout Balıkesir was determined.

Keywords: Art history, Turkish-Islamic art, Inscription, Balıkesir, Architecture.

Giriş

Balıkesir, Anadolu yarımadasının kuzeybatısında Marmara bölgesi içerisinde yer alır. Şehrin kimler tarafından ne zaman kurulduğu bilinmemekte ve isminin kökeni de belirsizdir. Bu hususta hazırlanan çalışmalarda farklı isimler telaffuz edilmektedir. Bu isimlerden bazıları, Akhyaous, Akira, Hadrianotera Paleocastro, Balıkısra (Belikisra), Balıkesrî ve Balıkhisar (Balakhisar)’dır (Ünlüyol, 1995, s. 10). Kaynaklarda bölgede kurulan ilk şehrin Akhyaous (Akireos) olduğu söylenmektedir. Ayrıca Balıkesir adının Balık Hisar olduğu ve “balık” kelimesinin Eski Türkçe’de “şehir, kale” veya “saray” anlamı taşımasından hareketle “Kale Şehri” anlamında kullanıldığı da söylenmektedir. Diğer bir rivayete göre ise Balıkesir adı, “balı kesir” yani “balı çok, bol” anlamındaki kelimedenden türemiştir (Elmas, 2022, s. 227). Şehrin tarihi MÖ 2700’lü yıllara kadar uzanmakta olup, bölgeye ismini veren “Bitinler’in” MÖ 2000’lerde Avrupa’dan geldikleri varsayılmaktadır. Hitit metinlerinde “Assuva” olarak anılan bölge, Roma döneminde “Misya”dır. Misya bölgesi ise günümüzde Balıkesir’in tamamını, İzmir’in Bergama, Manisa’nın Soma ile Kırkağaç ilçeleri ve Çanakkale ilinin Anadolu’daki kısmına tekabül etmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, s. 1119). MS 395’te Roma İmparatorluğu’nun Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmasıyla Balıkesir, Doğu Roma İmparatorluğu’nun (Bizans) sınırları içinde kalmıştır (Sözlü, 2021, s. 13). Balıkesir ve yakın çevresi, Türklerin Anadolu’da varlığını göstermeden önce de pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu uygarlıklar Bytinler, Mysler, Frigler, Persler, Büyük İskender’in kurduğu imparatorluk, İskender’in ölümünden sonra onun generallerinden I.Seleukos’un kurduğu, Seleukoslar ve Bergama Krallığıdır. Bergama kralının ölümü sonrasında Roma Mysia bölgesini zapt ederek, bölgeyi belli bir süre ağır koşullar altında yönetmiştir. Roma İmparatorluğu ikiye bölündükten sonra Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarında kalan bu bölge, özellikle MS 7. Yüzyıl sonlarında Arap-İslâm ordularının İstanbul’u fethedebilmek adına yaptıkları girişimlerinde uğrak noktaları olmuştur (Kıpçak, 2005, s. 8).

13. Yy’ın ilk yarısında Asya’dan Anadolu’ya gelen Moğollar, Anadolu Selçuklu Devleti’nin çökmesine sebep olmuş ve meydana gelen boşluktan faydalanan bazı uç beylikleri bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Bunlardan biri de Sivas’ta bulunan Danişmendli ailesinden olan Karesi ailesidir. Karesi ailesi, Anadolu Selçuklu Devleti’nin Danişmendli’lere 1178 yılında son vermesiyle, Anadolu’nun

çeşitli yerlerine dağılan Danişmendli Türkmenlerindedir (Güden, 1999, s. 9). Karesi Beyliği, Karesi Bey tarafından muhtemelen 1296-1297 yıllarında kurulmuştur. Demirhan Bey döneminde yaşanan olumsuzluklar ve halkın tepkileri sonrası 1345 yılında Orhan Bey, Karesi Beyliğini Osmanlı'nın toprağı haline getirmiştir (Uzunçarşılı, 1925, 98, s. 99). Balıkesir, Osmanlı idaresi tarafından bünyesindeki sancaklardan biri haline getirilerek, Karesi Sancağı adını almıştır. Sınırlarının yaklaşık olarak günümüzdeki sınırlarıyla aynı olduğu bilinmektedir (Kıpçak, 2005, s. 9).

Osmanlı Devleti'nin gücünü kaybederek yıkılışa doğru gittiği dönemde oldukça büyük savaşlar ve bağımsızlık için mücadeleler cereyan etmiştir. Balıkesir ili İstiklal Mücadelesine önemli katkılarda bulunarak İstiklal Muharebesi'nde de önemli bir yer teşkil etmiştir. 1881-1888 yılları içerisinde Karesi Vilayet olmuştur. 1923 yılında ise Karesi Vilayeti adını Balıkesir Vilayeti adına bırakmıştır (Kıpçak, 2005, s. 9).

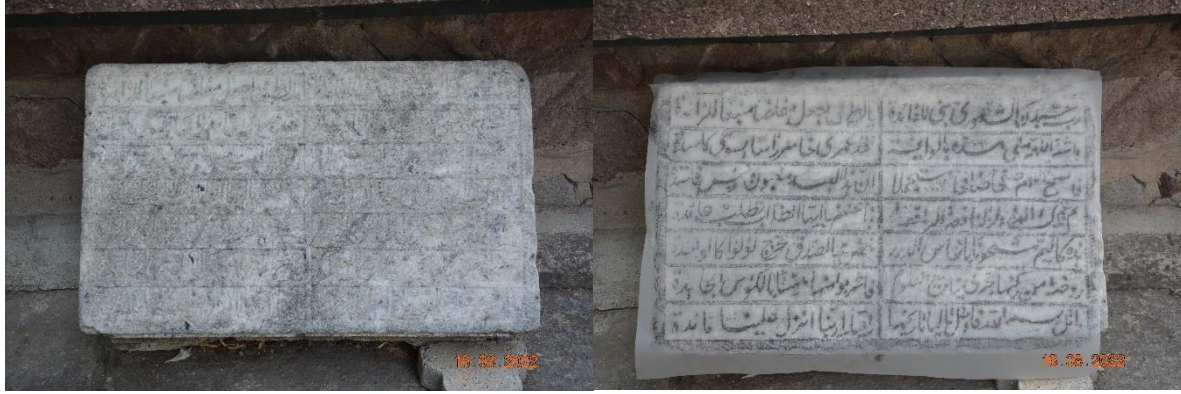
Balıkesir'de 1206 yılından itibaren Edremit Körfezinde görülmeye başlanan ve günümüze kadar kesintisiz devam eden Türk-İslam varlığı görülmektedir. Bu süreç Karesi Beyliği, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti olarak dönemlere ayrılabilir. Balıkesir'de Cumhuriyet'in kuruluşu öncesini ve Cumhuriyet'in de kısmen ilk dönemlerini kapsayan 1298-1930 yılları arasında Türk-İslam mimarisine ait pek çok eser yer almaktadır. Bu eserlerin büyük kısmı dini yapılar olmak üzere, kamu yapıları ve sivil yapılar olarak çeşitlilik gösterir. Bunlar içerisinde en yoğun yapı grubu sırasıyla *Camiler*, *Çeşmeler*, *Türbeler*, *Eğitim Yapıları ve Askeri Yapılar* olarak görülebilir. Bu mimari yapılara ilk inşa edildikleri dönemlerde, yapılan tamirlerde ya da sonradan eklenen birimlerine kim tarafından, ne zaman, hangi tarihte ve ne amaçla yapıldıklarına dair "*Kitâbe veya Yazıt*" olarak isimlendirilen eklemeler yapılır. Kitâbeler kendi içerisinde bir sanat eserleridir. Öyle ki kitâbede kullanılan edebi dil, yazı kalitesi, taş üzerine hakkedilirken kullanılan teknik ve bezeme gibi unsurlar kitâbeleri başlıca birer sanat kolu hâline getirmiştir. Bu kitâbeler maalesef her zaman ait oldukları yapı üzerinde günümüze ulaşamamıştır. Yapılarda zamanla doğal ya da insan elinden kaynaklı tahribatlar sonucu kimi zaman yapıların kendisi, kimi zaman kitâbeleri veya her ikisi yok olmuştur. Çalışmamızın da ana konusu olan yapıları günümüze ulaşamayan yapıların kitâbeler mevzusu da bu şekildedir. Yani oluşan tahribatlar sonrası yapılar yok olmuş kitâbeler de duyarlı kişiler sayesinde ya da tesadüfen günümüze ulaşabilmiştir. Bir caminin avlusunda, bir hazirenin kenarında ya da bir evin içerisinde koruma altında sağlam kalabilen kitâbelerin zamanla müzelerimize nakli en azından varlıklarını devam ettirmelerini sağlamıştır.

Balıkesir geneline bu amaçla bakıldığında 13 adet farklı yapı grubuna ait kitâbe tespit edilmiştir. Bu kitâbeler Balıkesir Merkezde Kuvâyi Milliye Müzesi, Ali Şuuri İlk Okulu, Merkez Ömer Ali Bey (Hamidiye) Kütüphanesi, Altıeylül Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Orta Okulu bahçe duvarında ve Yıldırım İmâreti Camii'nde yer alır. Bunların haricinde Bandırma Kurtuluş Mezarlığında 1 adet, Edincik Voyvoda Aziz Ağa Konağında 1 adet, Bandırma Müzesinde 2 adet ve Gönen Müzesi'nde 5 adet kitâbe bulunmaktadır. Bu kitâbelerin katalog bölümünde tipolojik tanımları, metin okumaları ve özellikleri ele alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

A. KATALOG

1. Balıkesir Merkez Kuvâ-yi Milliye Müzesi Avlusunda Yer Alan (Dârû’n-Nafiâ Medresesi) Kitâbe

Kitâbe, Balıkesir Kuvâ-yi Milliye Müzesi avlusunda yer almaktadır. Müze avlusunda sergilenen kitâbe mermer levha üzerine cetvellerle ayrılmış 7 satır içerisine 14 kartuş hâlinde Arapça olarak celî tâ’lik hat ile oyma kabartma olarak hakkedilmiştir. Kitâbenin mevcut halinde yüzeyi büyük oranda aşınmış deforme hâldedir. Yapılan estampaj çalışmaları sonrası okuması yapılabilmektedir.

Fotoğraf 1-2. Kitâbenin estampaj çalışması öncesi ve sonrası hâli

Metin

- 1- ربّ عبدك الشعري بنى للفائدة || بالطيف اجعل مفاضاً منبعاً للزائدة
- 2- واشتر اللهم منى هزه باوافية || نقد عمر خسر رأسا بشوق كاسدة
- 3- فاسفح اللهم صفحاً صافحاً مستجملاً || أنّ هزالعبد معبون بنفس فاسدة
- 4- تمّ تلك الدار دار النافعة الرافعة || فاغتنم يايّها الطلاب تطلب عاندة
- 5- هزه كاليم مشحونا بانفاس الدرر || خض به باصدق تخرج لولوا كالواحدة
- 6- روضة من ركنها تجرى ينابيع العلوم || فاشربوا منها هنياً بالكؤس الجاهدة
- 7- وتل بسم الله فادخل تالياً تاريخاً || راقيا يا ربنا انزل علينا مائدة

Okunuşu

- 1- Rabbi Abdüke eş-Şuuri benâ li'l-fâide // Yâ Lâtif ic'âl mefâdân mnebâen li'l-zâide
- 2- Ve'esteri Allahümme minni hâzihî bi'l-vâfiye // Nakd-i ömrü hasîrun re'sen bî sükin kâside
- 3- FASFah Allahümme safhan safahân müstecmilen // İnne hâzal abde ma'bûnun bi nefsin fâside
- 4- Temme ti'l-ked dârû'n-nafiât'ü-râfi'a // Fâ'tenin yâ eyyühe't-tâlibu tadrûb aide

5- Hâzihîke'l-yemmi meşhûnen bi enfâsi ed-dürer // Husse bihî bi's-sıdkı tahrûcü lü'lü'ün ke'l-vâhide

6- Ravdâtün min rûknihâ tecri yenâbiu'l-ulûm // Feşrebû minha hânî'en bi'l-küsûl cahide

7- Vet'lü Bismillah fedhul tâliyen tarihâha // Râkıben yâ Rabbena enzil Aleyna mâide.

Kitâbe metni anlamı şöyledir; Ey Rabbim! Şuuri kulun istifade için bu binayı yaptı. Ey lütufkâr olan Allah'ım, feyz kaynaklarını artır. Ey Allah'ım bunu benden tam sevap ile satın al. Ömür sayılarım kıymetsiz, pazarda kendi başına zarardadır. Ey Allah'ım günahımdan vazgeçerek güzelce karşıla. Gerçek ki bu kul bozuk bir nefisle aldanmıştır. Bu bina yüksek ve faydalı bir binadır. Ey talebe! Menfaat elde etmek için faydalan. Bu (medrese) en kıymetli incilerle dolu bir deniz gibidir. Gerçek bununla ihtisas (uzmanlaşmak) et, taneler gibi inciler çıkar. Bir bahçe ki, temelinden ilim kaynakları akar. Hazırlanmış bardaklarla afiyetle ondan içiniz. Allah'ın adı ile tarihini okuyarak içeri gir. Yükselerek ey Rabbimiz, bize mâide (sofra) indir. Yapının inşâ tarihi ebced hesabı ile verilmiştir.

Kitâbe metninin okunması sonucu bir Medreseye ait olduğu anlaşılmıştır. Bu medrese kitâbeden hareketle H.1268 / M. 1852 senesinde Ali Şuuri Efendi tarafından yaptırılmıştır. Ancak M.1898 depreminde yıkılmıştır. Sonrasında Hâkim İsmail Halim Bey, depremde yerle bir olan bu medresenin yapılmasına büyük gayret göstermiş ve M.1904 yılında yeniden inşâ edilmiştir.¹ Bu süreçte yapının ilk inşâ kitâbesi Ali Şuuri Efendi haziresine konmuştur. Bu kitâbe metni esas alınarak yeni inşâsına ithafen de yeni bir kitâbe hazırlanarak iki ayrı kitâbe binaya yerleştirilmiştir.²

2. Ali Şuuri İlk Okulu (Medrese) Kitâbesi

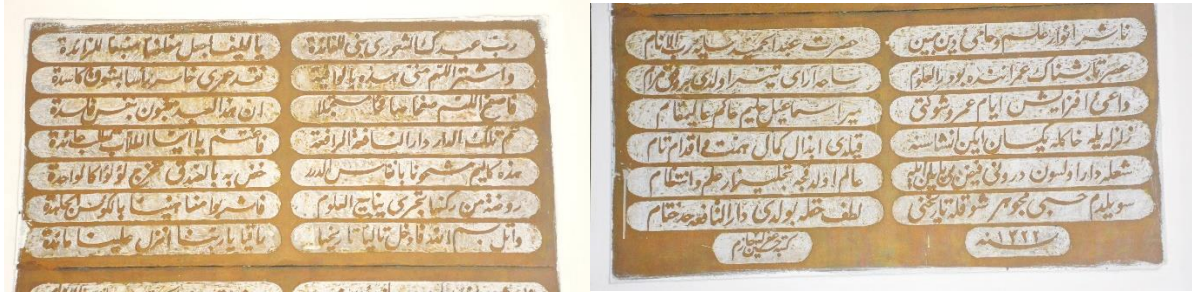
Alaca Sokak Hisar içi, Ali Şuuri İlkokulu binâsı giriş katında 2 parça hâlinde kitâbe yer almaktadır. Ali Şuuri medresesine ait bu kitâbeler incelendiğinde kitâbenin birinci bölümünün ilk inşâ kitâbesi metni ile aynı olduğu tespit edilmiştir. İkinci bölümünde ise yenileme metnin olduğu görülmektedir. Medresenin ilk inşâ kitâbesi olarak incelediğimiz kitâbe³ metni medresesinin yeniden inşâsı sırasında olduğu gibi yeniden ikinci kitâbe ile aynı özelliklerde hakkedilmiştir. Medreseye ait orijinal ilk inşâ kitâbenin ise yaptığımız araştırma sonrası Balıkesir Merkez Kuvâyi Milliye Müzesi avlusunda yer alan kitâbe olduğu ortaya çıkmıştır.

Ali Şuuri ilkokulu girişinde yer alan iki adet kitâbe benzer formdadır. Birinci kitâbe dikdörtgen formda mermer malzeme üzerine cetvellerle 7 satır 14 kartuşa bölünmüş Osmanlı Türkçesinde celî tâ'lik hat ile oyma-kabartma olarak hakkedilmiştir. İkinci kitâbe ise birinci kitâbenin hemen yanında aynı teknik özelliklerde cetvellerle ayrılmış 7 satır içine 14 kartuş hâlinde hakkedilmiştir.

¹https://tr.wikipedia.org/wiki/Ali%C5%9Fuuri_%C4%B0lk%C3%B6%C4%9Fretim_Okulu

² https://tr.wikipedia.org/wiki/Ali%C5%9Fuuri_%C4%B0lk%C3%B6%C4%9Fretim_Okulu

³“Balıkesir Merkez Kuvâ-yi Milliye Müzesi Avlusunda Yer Alan (Dârû'n-Nafiâ Medresesi) Kitâbe” Ali Şuuri İlk okulu girişinde yer alan iki parça halindeki kitâbelerden birinci kitâbe ilk inşâ kitâbesinin aynı metni kullanılarak hakkedilmiş hâlidir.

Fotoğraf 3-4. Ali Şuuri İlk Okulu (Medrese) kitâbesinin 1. ve 2. bölümü

1.Bölüm

Metin

- 1- ربّ عبدك الشعري بنى للفائدة || بالطيف اجعل مفاضاً منبعاً للزائدة
- 2- واشتر اللهم منى هزه باوافية || نقد عمر خسر رأساً بشوق كاسدة
- 3- فاسفح اللهم صفحاً صافحاً مستجملاً || أنّ هزال العبد معبون بنفس فاسدة
- 4- تمّ تلك الدار دار النافعة الرفاعة || فاغتنم ياليتها الطلاب تطلب عاندة
- 5- هزه كاليم مشحونا بانفاس الدرر || خض به باصدق تخرج لؤلؤا كالواحدة
- 6- روضة من ركنها تجرى ينابيع العلوم || فاشربوا منها هنياً بالكؤس الجاهدة
- 7- وتل بسم الله فادخل تالياً تاريخاً || راقيا يا ربنا انزل علينا مائدة

Okunuşu

- 1- Rabbi Abdüke eş-Şuuri benâ li'l-fâide // Yâ Lâtif ic'âl mefâdân mnebâen li'l-zâide
- 2- Ve'esteri Allahümme minni hâzihî bi'l-vâfiye // Nakd-i ömrü hasîrun re'sen bî sükin kâside
- 3- Fasfah Allahümme safhan safahân müstecmilen // İnne hâzal abde ma'bûnun bi nefsin fâside
- 4- Temme ti'l-ked dârû'n-nafiât'ü-râfi'a // Fâ'tenin yâ eyyühe't-tâlibu tadrûb aide
- 5- Hâzihîke'l-yemmi meşhûnen bi enfâsi ed-dürer // Husse bihî bi's-sıdkı tahrûcü lü'lü'ün ke'l-vâhide
- 6- Ravdâtün min rüknihâ tecri yenâbiu'l-ulûm // Feşrebû minha hâni'en bi'l-küsül cahide
- 7- Vet'lü Bismillah fedhul tâliyen tarihâha // Râkiben yâ Rabbena enzil Aleyna mâide.

Kitâbe metni anlamı şöyledir; Ey Rabbim! Şuuri kulun istifade için bu binayı yaptı. Ey lütufkâr olan Allah'ım, feyz kaynaklarını artır. Ey Allah'ım bunu benden tam sevap ile satın al. Ömür sayılarım kıymetsiz, pazarda kendi başına zarardadır. Ey Allah'ım günahımdan vazgeçerek güzelce karşıla. Gerçek ki bu kul bozuk bir nefisle aldanmıştır. Bu bina yüksek ve faydalı bir binadır. Ey talebe! Menfaat elde etmek için faydalan. Bu (medrese) en kıymetli incilerle dolu bir deniz gibidir. Gerçek bununla ihtisas

(uzmanlaşmak) et, taneler gibi inciler çıkar. Bir bahçe ki, temelinden ilim kaynakları akar. Hazırlanmış bardaklarla afiyetle ondan içiniz. Allah'ın adı ile tarihini okuyarak içeri gir. Yükselerek ey Rabbimiz, bize mâide (sofra) indir.

2. Bölüm

Metin

- 1- ناثر انوار علم و حامی دین مبین // حضرت عبدالحمید سایة رب الانام
- 2- عصر تابشناق عمراننده بو درالعلوم // ساحه آرای تیسر اولدی بر وفق مرام
- 3- داعی افزایش ایام عمر و شوکتی // اسماعیل حلیم حاکم عالی مقام
- 4- زلزله خاکمله خاکله یکسان ایکن انشاسنه // قیلدی ابزال کمال همت و اقدام تام
- 5- شعله دار اولسون درونی فیض بی پایان ایله عالم اولدقجه تجلیزار علم و انتظم
- 6- سؤیلدم حسبی مجهر شوقله تاریخی // لطف حقله بولدی دارالنأفاه حدّختم
- 7- سنه 1322 // کتبه حسین حازم غفر له

Okunuşu

- 1- Nâsır-ı envâr ilim ve hâmiî dîn-i mübîn // Hazreti Abdülhamid sâye-i Rabbü'l-enâm
- 2- Asr-ı tâbişnâk-ı ümrânında bu dârü'l-ulûm // Sahâ-i arâi teyessür oldu bir vıfk-ı merâm
- 3- Dâ'i efzâyîş eyyâm-ı ömr-ü ve şevketi // Mîr İsmâil Halim Hâkim âlî makâm
- 4- Zelzeleyle hâkle yeksân iken inşâsına // Kıldı ebzâl kemâli himmet ve ikdâmı-ı tâm
- 5- Şu'ledâr olsun deruni feyzi bî payân ile // Âlim oldukça tecellizâr ilim ve intizâm
- 6- Söyledim Hasbi mücevher-i şevkle tarihini // Lutf-u Hak'la buldu Dârü'n-Nafia haddi hutâm
- 7- Sene 1322 // Ketebehû Hâzım Gafere lehû

Kitâbe metni genel anlamı şöyledir; İlim ışığı yayan ve İslâm dininin koruyucusu Allahın yer yüzündeki gölgesi Abdülhamit Han'ın parlak ve mamur zamanında bu ilim yuvası istekleri yerine getirmede bir kolaylık alanı oldu. Ömür ve azamet günleri çoğalsın isteyerek. Yüksek makam sahibi İsmail Halim Bey, depremde yıkılmış olan binanın inşası için var gücüyle çalıştı, uğraştı. Nihayet bereketiyle dünya ilim ve düzen yurdu oldukça bu mekân da aydınlık olsun. Hasbî tarihini söyledi, "Allahın Lütfulu ile Dârü'n-Nâfia (fayda yurdu) tamamlandı." Sene M.1904. Allah günahlarını bağışlasın Hâzım yazdı.

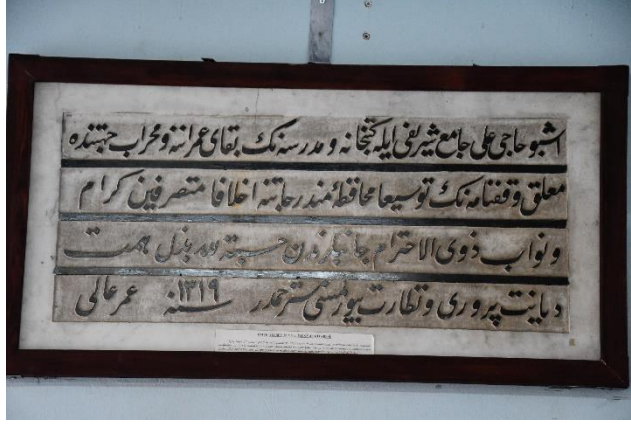
Erken tarihli kitâbeye göre H.1268 / M. 1852 senesinde Ali Şuuri Efendi tarafından medrese olarak yaptırılmıştır. Bu bina M.1898 depreminde yıkılmış yerine ikinci kitâbe içeriğine göre depremde yıkılan

“Dâr n-n-Nâfia” medresesi Hâkim İsmail Halim Bey tarafından yeniden M.1904 senesinde yapılmıştır. Yeni binaya önce "Yeni Medrese" sonra "Darü'l-Hilafetü'l-Âliye" adı verilmiştir.⁴

3. Merkez Ömer Ali Bey (Hamidiye) Kütüphanesi

Kitâbe, Kasaplar Mahallesi Bigadiç Caddesi Akyar Sokok'ta yer alan Balıkesir İl Halk kütüphanesi giriş bölümünde muhafaza edilmektedir. İl Halk Kütüphanesinde muhafaza edilen kitâbe, dikdörtgen formda mermer levha üzerine cetvellerle ayrılmış dört satır halinde celî tâ'lik hat ile Osmanlı Türkçesi'nde oyma-kabartma olarak hakkedilmiştir.

Fotoğraf 5. İl halk kütüphanesinde muhafaza edilen taş vakfiye

Metin

- 1- اشبو حاجي علي جامع شريفى ايله كتيخانه و مدرسه نك بقاي عمرانه و محراب جهته
- 2- معلق وقفنامه نك توسيعا محافظه مندرجاته اخلافا متصرفين كرام
- 3- ونواب ذوي الاحترام جاتلرندن حسبته لله بزل همت
- 4- دياتت پروري و نظارت بويرلمسى مسترحمدر سنه ۱۳۱۹ عمر عالي

Okunuşu

- 1- İş bu Hacı Ali Camii şerifi ile kütüphâne ve medresenin bekâ-ı umrânına ve mihrap cihetinde
- 2- Muâllak vakıfnâmenin tevsiân muhâfaza-i mündericâtına ahlâfa mutasırrıfın-î kirâm
- 3- Ve nüvvâb zevî'l-ihtirâm câniblerinden hasbeten lillâh bezl-i himmet
- 4- Diyânet-perveri ve nezâret buyrulması müsterhamdır sene 1319 Ömer Ali

⁴https://tr.wikipedia.org/wiki/Ali%C5%9Fuuri_%C4%B0lk%C3%B6%C4%9Fretim_Okulu(Son Erişim 07.07.2022) Ayrıca Bkz: Eren, M. (1990), Balıkesir İl Müftüleri ve Tarihi Kitâbeleri, Balıkesir. Yazıcı, N. (2003), Ocak 1898 Depremi ve Sonrası, Ankara.

Kitâbe genel anlamı; Hacı Ali Camii mihrap duvarında asılı olan bu vakıfnamede yazılı, Hacı Ali Camii Şerifi, Kütüphane ve Medrese'nin korunmasına ve gelişmesine, Allah rızası için çok gayret edilmesini gözetilmesini benden sonraki mutasarrıflardan istirham ederim (Eren, 1990, s. 37). H.1319 / M.1902 – Ömer Ali.

Metin içeriğinde de açıkça ifade edildiği üzere kitâbe bir taş vakfiyedir. Balıkesir genelinde yaptığımız araştırmada taş vakfiye olarak tek örnektir. Vakfiyede Camii, Medrese ve Kütüphanenin belirtilerek bunların kendisinden sonraki mutasarrıflar tarafından da gözetilip korunması dikkatle vurgulanmıştır. Ancak bu yapılardan Hacı Ali camii ve Kütüphane günümüze ulaşabilmiştir. Camii sonradan yeniden inşâ edilmiştir. Kitâbede belirtilen medrese günümüzde mevcut değildir.

4. Balıkesir -Alteylül Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Orta Okulu Bahçe Duvarında Yer Alan Kitâbe

Kitâbe, Alteylül Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip orta okulu bahçe duvarında yer alır. Kitâbe düşey dikdörtgen mermer malzeme üzerine cetvellerle ayrılmış 4 satır içerisine 6 satır hâlinde Osmanlı Türkçesinde celî sülüs hat ile hakkedilmiştir. Kitâbe, içeriğinden hareketle M.1739-40 yılında İlyas Bey tarafından yaptırılan bir çeşmeye aittir.

Fotoğraf 6. Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Orta Okulu bahçe duvarında yer alan kitâbe

Metin

1- ... بو ... راهی ... ملك ایسترسك بو حیرك ...

2- حضرت انبیاتك الیاس بك ... قلدی سبیل بو محك چشمه اقتدی ... لطفیله زیبا ...

3- اول حبیبین؟ حسن وحسین والدینی حرمتی ... کله حشرا دک حلاق رب العلمین سنه بیك یوز آلی ...

4- تاریخی عین جنتدن ... کتمش ... سنه 1152

Okunuşu

1- ... bu ... râh-ı ... mülk istersen bu hayrın ...

2- Hazreti Enbiyâ İlyas Bey ... kıldı sebil bu mahale çeşme akıttı ... lütfuyla zibâ?...

3- Ol Habibin Hasan ve Hüseyin valideyn hürmeti ... gele haşre dek ... Hallâk-ı Rabbü'l-âlemîn sene bin yüz elli ...

4- Tarihi ayn-ı cenneteden ... gitmiş ... sene 1152

Kitâbenin fiziki durumu metnin tam ve sağlıklı okunmasına engel olmuştur. Metnin okunabilen bölümlerinden kitâbenin bir çeşmeye ait olduğu ve M. 1739-40 senesinde İlyas Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

5.Balıkesir Yıldırım İmâreti Camii’nde Yer Alan Kitâbe

Yıldırım İmâreti Camii hariminde yer alan kitâbe dikdörtgen bir mermer levha üzerine 5 satır olarak vasat bir celî tâ’lik hat ile Osmanlı Türkçesinde oyma kabartma olarak hakkedilmiştir. Kitâbe içeriğinden bir çeşme yapısına ait olduğu anlaşılmaktadır. Çeşmenin H.1211 / M.1796-97 tarihinde yaptırıldığı bilinmekle birlikte bâni ismi ya da mevkii ismi yer almaz.

Fotoğraf 7. Yıldırım İmâreti Camii hariminde yer alan kitâbe

Metin

1- بَارِكِ اللَّهُ تَعَالَى

2- بَرِ اِجْمَ صَو دَكْمَز اَنْجَقِ مَا جَرَاي رُو زَكَار

3- نَقْشِ بَرِ اَب ... جِهَانِ بَقَرَار

4- تَشْنَه كَانِ دَوَا اِيْدُوْبِ عَالِي عِبَاتِكِ عَشَقْتَه

5- عَيْنِ جَارِيَه چَالَشِ دَنْيَادَه قَالَسُونِ يَادَكَار

6- 1211?

Okunuşu

- 1- Barekallâhu Teâla
- 2- Bir içim su değmez ancak mâcerâ-i rûzigâr
- 3- Nakş-ı ber-âb ... cihân-ı bî karar
- 4- Teşnegân-ı deva idüb âli abânın aşkına
- 5- Ayn-ı câriye çalış dünyada kalsın yâdigâr
- 6- 1211?

Kitâbe içeriğinde genel olarak, Allâhü Teâlâ bereketli kılsın, dünyada zaman bir içim suya değmez, hayrın sahibi cihana işledi bunu?. Susamışlara deva oldu ehl-i beyt⁵ aşkına. Su gibi akan hayra çalış ki dünyada hatırlansın. M.1796-97. Kitâbe içeriğinde inşâ tarihi ve yapı türüne ilişkin bilgiler olması bakımından önemlidir.

6. Balıkesir-Bandırma Kurtuluş Mezarlığında Yer Alan Kitâbe

Bandırma Servet Çırpan caddesi üzerinde yer alan Kurtuluş Mezarlığı içinde bulunan kitâbe, dikdörtgen formda mermer malzeme üzerine cetvellerle ayrılan 3 satır içerisine celî tâ'lik hat ile Osmanlı Türkçesinde oyma kabartma olarak hakkedilmiştir. Metin içeriğinden kitâbenin çeşme olduğu ve H.1320 / M. 1902 tarihinde Tepedelenli İsmail Ağa eşi ve kızı Rukiyye Hanımlar tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Kitâbenin ait olduğu yapı günümüze ulaşmamış yahut hangi yapıya ait olduğu bilinmemektedir. Ancak içerikten çeşme kitâbesi olduğu söylenebilir.

Fotoğraf 8. Bandırma Kurtuluş mezarlığında yer alan kitâbe

Metin

1- تپه دلتلی اسماعیل اغا زوجه سی مرحومه جوریه و کریمه سی

⁵Hız. Peygamber'i ve yakın akrabasından belli kişileri ifade eden, daha çok Fars ve Türk edebiyatında kullanılan bir tabir

2- رقیه خانم لرك خیراتیدر

3- 11 شعبان المعظم سنه 1320

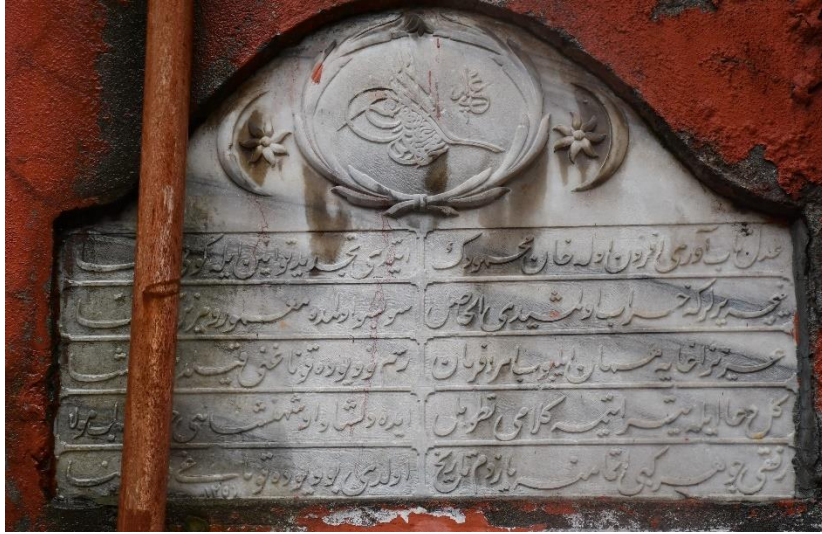
Okunuşu:

- 1- Tepedelenli İsmail Ağa zevcesi merhûme Cevriyye ve kerimesi
- 2- Rukiyye Hanımlar’ın hayrâtıdır
- 3- 11 Şabânü’l-muazzâm sene 1320

Kitâbe içeriğinde yapının Tepedelenli İsmail Ağa eşi ve kızı Rukiyye Hanımlar tarafından M. 13 Kasım 1902 senesinde yaptırıldığı ifade edilir. Bâni, yapı türüne ilişkin ip ucu ve inşâ tarihi belirtmesi kitâbenin önemini artırmaktadır.

7. Bandırma-Edincik Voyvoda Aziz Ağa Konağı

Edincik Ulu Caddesi üzerinde bulunan kitâbe, mermer malzeme üzerine cetvellerle ayrılmış 5 satır içerisinde 10 kartuş hâlinde celî tâ’lik hat ile Osmanlı Türkçesinde hakkedilmiştir. Kitâbe metni üzerinde bir çelenk motifi içinde II. Mahmud’un tuğrası ve iki yanında ay-yıldız motifi yer almaktadır. Yapılan okuma sonrası kitâbenin Aziz Ağa Konağına ait olduğu anlaşılmıştır. Metinde belirtilen konak günümüze ulaşmamıştır. Kitâbe günümüzde akarı olmayan bir çeşmenin aynalık bölümünde yer alır.

Fotoğraf 9. Edincik Ulu caddesi üzerinde yer alan kitâbe

Metin

1- محمود خان بن عبدالحميد المظفر دانما - عدلی

2- عدل ثاب آوری افزون اوله خان محمودك || ایتدی تجدید قوانین ایله کونی احیا

3- نیچه یرلر که خراب اولمشیدی الحاصل || سولبو اولمده معمور و مزین حقًا

- 4- عزیز اغایه همان ایلیوب امر و فرمان ۱۱ رسم نو ویوده قناغنی قیلدی انشا
4- کل دعا ایله تیسر؟ ایتمه کلامی تطویل ۱۱ ایده دلشاد او شهنشاهی جناب مولا
5- رفقی جوهر کبی اتمامنه یازدم تاریخ ۱۱ اولدی بو ویوده قوناغی دار آویزنا 1251

Okunuşu

- 1- Mahmud Han bin Abdülhamid el-muzaffer dâima – Adlî
- 2- Adl-i sâba ûri efzûn olan Hân Mahmud'un // Etti tecdid kavânîn ile kevnî ihya
- 3- Niçe yerler ki harâb olmuşdu el-hâsıl // ... olmada ma'mûr ve müzeyyen-i hakkâ
- 4- Aziz Ağa'ya hemân eyleyüb emr-u fermân // Resm-i nev Voyvoda konağını kıldı inşâ
- 5- Gel duâ eyle teyessür etmese kelâmı tatvîl // Ede dilşâd şehin şâhı cenâb-ı mevlâ
- 6- Rıfkı cevher gibi itmâmına yazdım tarih // Oldu Voyvoda konağı dâr-ı ...

Kitâbe metni genel anlamı şöyledir; Abdülhamid Han oğlu Mahmut daima muzaffer olsun, Adlî. Adalet rüzgârı bol esen Mahmud Han kanunları yenileyerek yapıları ihya ettirdi. Pek çok yer harap olmuştu. Gerçekten yeniden ayağa kaldırıp süsledi. Aziz Ağa'ya bir fermanla emir buyurup voyvoda konağını yeni tarzda inşa ettirdi. Gel dua et kolay kılsın, kelim uzamasın. Allah şahımızı mutlu etsin. Rıfkı, yapının tamamlanmasına mücevher gibi güzel bir tarih yazdı. Voyvoda konağı ... yurdu oldu.

8. Balıkesir-Bandırma Müzesinde Yer Alan Kitâbe I

Bandırma Müzesi avlusunda yer alan Kitâbe düşey dikdörtgen mezar taşı formunda cetvellerle ayrılmış satırlar içerisine mevcut hâlinde 5 satır olarak celî tâ'lik hat ile Osmanlı Türkçesinde oyma kabartma olarak hakkedilmiştir. Metin içeriğinden hareketle kitâbeye ait olan yapı H.1324 / M.1906 senesinde Ayetullah Yıldız Hanım tarafından yaptırılmıştır.

Fotoğraf 10. Bandırma müzesinde yer alan kitâbe I

Metin

- بو جسم خوش منظر تپه دلنلی زاده ... فی
- اسماعیل رحمی پاشانک خلیله مرحومه سی

- و حسين كامل والده سي آيت الله ييلدز

- خانمك اثر خيريدر

1324 -

Okunuşu

- Bu cism-i hoş manzar Tepedelenli zâde ... fî
- İsmail Rahmi Paşa'nın halile-i merhumesi
- ve Hüseyin Kâmil'in Vâldesi Ayetullah Yıldız
- Hanım'ın eser-i hayrâtıdır
- 1324

Kitâbe genel anlamı şöyledir; Bu güzel görünen yer Tepedelenli oğlu .. İsmail Rahmi Paşa'nın eşi ve Hüseyin Kâmil'in annesi Ayetullah Yıldız Hanım'ın hayrıdır, M.1906. Kitâbe içeriğinde bâni ve inşâ tarihi belirtilmekle birlikte yapı türüne ilişkin kesin bir ifade yer almaz. Metinde yer alan “اثر خيريدر - eser-i hayrâtıdır” ifadesinden hareketle çeşme olduğu düşünülmekle birlikte Kitâbenin tipolojik görünümünün mezar taşına benzemesi ve bu tarzda namazgâh taşlarının varlığının bilinmesi Kitâbenin bir namazgâha ait olma olasılığını da düşündürmektedir. Bu düşünceyi ilk satırda yer alan “بو جسم خوش - Bu cism-i hoş manzar” ifadesi ile de ilişkilendirebiliriz.

9. Balıkesir-Gönen Müzesinde Yer Alan Kitâbeler I

Gönen Kaplıcalar Caddesi Gönen Termal Yıldız Otel Bahçesinde yer alan I no'lu kitâbe, dikdörtgen formda mermer bir pehnenin üst kısmına cetvelle ayrılmış 2 satır hâlinde celî tâ'lik hat ile Osmanlı Türkçesinde oyma kabartma olarak hakkedilmiştir. Kitâbe içeriğinden hareketle bir çeşmeye aittir. Çeşme H.1100 / M.1688-89 tarihinde yaptırılmıştır.

Fotoğraf 11. Gönen termal yıldız otel bahçesinde yer alan I no'lu kitâbe

Metin

1- يور بجو؟ چشمه باق نام همایونه یاپلقده

2- زلال لطفی کونان خلقتی ابتدی بتون ریان 1100

Okunuşu

1- Bu dilcû çeşme bak nâm-ı hümâyuna yapıldık da

2- Zülâl-i lutf-u Gönen halkını etti bütün reyyân 1100

Kitâbe içeriğinde, bu çeşmenin Padişahın adı ile M.1688-89 yılında yapıldığı, bu ikramla Gönen halkının suya kandiği ifade edilmiştir. Metinde yer ismi, bâniye atıf, inşâ tarihi gibi bilgiler yer almakla birlikte tam olarak hangi yapıya ait olduğu bilinmemektedir.

10. Balıkesir-Gönen Müzesinde Yer Alan Kitâbeler II

Gönen Kaplıcalar Caddesi Gönen Termal Yıldız Otel Bahçesinde yer alan II no'lu kitâbe, dikdörtgen formda mermer malzeme üzerine 4 satır halinde celî tâ'lik hat ile hakkedilmiştir. Levha yüzeyinde kitâbenin yer aldığı pano kazıma tekniği ile oluşturulmuş dikdörtgen formda dört köşesinde içerisinde çarkifelek ve yıldız tasviri işlenmiş rozetler vardır. Kitâbe düşey dikdörtgen formda ön yüzde kaş kemer formlu kartuşla çevrilidir. düşey sivri kemer tasvirli bordürle çevrili hâldedir. Bordür içinde de dört köşede iç içe geçmiş daire motifleri yer alır. Metin içeriğinden bir çeşmeye ait olduğu düşünülen kitâbeye göre yapı Gâzi Sultan Mehmed Han'ın annesi tarafından H.1070 / M.1659-60 senesinde yaptırılmıştır.

Fotoğraf 12. Gönen termal yıldız otel bahçesinde yer alan II no'lu kitâbe

Metin

1- بسم الله الرحمن الرحيم

2- صاحب الخيرات والحسنات

3- والده غازي سلطان محمد خان

Okunuşu

- 1-Bismillahirrahmanirrahîm
- 2- Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât
- 3-Vâlide-i Gâzi Sultan Mehmed Han
- 4- Sene 1070

Kitâbe metni anlamı şöyledir; Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla, bu güzel hayrın sahibi Gâzi Sultan Mehmed Han’ın annesidir, M. 1659-60. Kitâbe içeriğinde bâni ve inşâ tarihinin net ifade edilmesi kitâbe kimlik bilgisi açısından önemlidir. Buna karşın kitâbenin hangi yapıya ait olduğuna ilişkin bir ifade yer almaz.

11. Balıkesir-Gönen Müzesinde Yer Alan Kitâbeler III

Gönen Kaplıcalar Caddesi Gönen Termal Yıldız Otel Bahçesinde yer alan III no’lu kitâbe kareye yakın dikdörtgen formda mermer levha üzerine damla motifi istifinde celî sülüs hat ile Arapça oyma kabartma olarak hakkedilmiştir. Kitâbe yanlardan tek sıra kaval silme ile sınırlandırılmış, merkezde kabartma dikdörtgen pano oluşturulmuştur. Pano içerisindeki alana kitâbe metni, alt bölümüne cetveller ayrılmış satır içine tarih bölümü işlenmiştir. Panonun üst köşelerine yıldız motifi eklenmiştir. Yine Kitâbenin alt köşesinde hattat imzası olduğunu düşündüğümüz isim yer almaktadır. Kitâbe üzerinde belirtildiği üzere H.1317 / M. 1900 senesine aittir. Üzerinde ait olduğu yapı türüne ilişkin bilgi yoktur. Bununla birlikte metnin benzer örneklerinden hareketle konutlar da kullanılan konut kitâbesi olduğu söylenebilir.

Fotoğraf 13. Gönen termal yıldız otel bahçesinde yer alan III no’lu kitâbe

Metin

1- ماشاءالله حسين

2- سنه 1317

Okunuşu

1- Maşâallah - Hüseyin

2- Sene 1317

Kitâbe içeriğinde yer alan metnin anlamı “Allah, nazarlardan saklasın (Ne güzel, Allah kötü bakışlardan saklasın) anlamına gelen muhafaza ibâresidir. Devamında hattat olduğunu düşündüğümüz “Hüseyin” ismi ve inşâ tarihi olan M. 1899-1900 tarihi okunur.

12. Balıkesir-Gönen Müzesinde Yer Alan Kitâbeler IV

Gönen Kaplıcalar Caddesi Gönen Termal Yıldız Otel Bahçesinde yer alan IV no’lu kitâbe dikdörtgen formda mermer levha üzerine 2 satır celî sülüs hat ile Arapça oyma kabartma olarak hakkedilmiştir. Kitâbe yanlardan tek sıra kaval silme ile sınırlandırılmış, merkezde kabartma dikdörtgen pano oluşturulmuştur. Panonun iki yanında birbirine dönük iki hilal içerisinde yıldız motifi yer alır. Kitâbenin III No’lu kitâbe ile aynı yapıda kullanılma ihtimali yüksektir. Üzerinde belirtildiği üzere H.1317 / M.1900 senesine ait olup yapı türüne ilişkin bilgi yoktur. Kitâbe metinde kullanılan ibâreden kamu binası, konut ya da çeşme olduğu düşünülebilir.

Fotoğraf 14. Gönen termal yıldız otel bahçesinde yer alan IV no’lu kitâbe

Metin

يا حافظ سنة 1317 رمضان

OkunuşuYâ Hâfız⁶ sene 1317 Ramazan

Kitâbede yer alan ibarenin anlamı; Korumak, görüp gözetmek, ihmalkâr ve gafil davranmayıp dikkatli ve basîretli bulunmak; anlayıp bellemek, ezberlemek” anlamlarındaki hıfz kökünden sıfat olup “koruyan, hiçbir şeyin kaybolmaması ve ihmal edilmemesi için gerekli tedbirleri alan” demektir. İnşâ tarihi M.1900’dir.

⁶ Allah’ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biridir.

13. Balıkesir-Gönen Müzesinde Yer Alan Kitâbeler V

Gönen Kaplıcalar Caddesi Gönen Termal Yıldız Otel Bahçesinde yer alan V no'lu kitâbe mevcut hâli ile dikdörtgen formda mermer malzeme üzerine cetvellerle ayrılan 2 satır içerisine celî sülüs hat ile Osmanlı Türkçesinde hakkedilmiştir. Kitâbenin şu anki durumundan yarı parçasının eksik olduğu düşünülmektedir. Satır başı ve kitâbenin baş kısmının yarım olduğu fiziksel görünümünden de anlaşılmaktadır. Kitâbenin son kısmında satır düzeninden ayrı düşey sivri kemerli dikdörtgen pano içerisinde hattat ismi yer alır. Metin içeriğinden hareketle kitâbe H.1276 / M.1859-60 senesine aittir. Metinde yapı türü, bâni ismi ya da yer bilgisi bulunmaz.

Fotoğraf 15. Gönen termal yıldız otel bahçesinde yer alan V no'lu kitâbe

Metin

- 1- هر ان راب شكر ايديوب حقه ديدم اتمام تاريخين
- 2- بحمد الله ظيا لطفى بو بر نقله قيام اولدى
- 3- سنه 1276 \ كتبه عبدا لله وحبى

Okunuşu

- 1-Her an Rabb'a şükr idüb Hakka didim itmâm tarihini
- 2- Bihamdillâh ziyâ-ı lütfu bu bir nakle kıyâm oldu
- 3- Sene 1276 / Ketebehû Abdullah Vehbi

Kitâbe metni genel anlamı; her zaman Allah'a şükr edip, dedim tamamlanma tarihini. Allah'a hamd olsun, bol lütufla taşınıp ayağa kalktı. Abdullah Vehbi, bunu yazdı, M. 1859-60.

Değerlendirme ve Sonuç

Balıkesir genelinde yaptığımız doktora tezi çalışmasında tespit edilen kitâbeler içerisinde bir bölümünün âtil vaziyette ya da müzelerde münferit olarak teşhir edildikleri görülmüştür. Kitâbelerin okumaları ve çözümlemeleri tamamlandığında kimlik bilgilerine ulaşım sağlanmıştır. Bunların bir kısmında ait oldukları yapılar ya da yapı türleri kesin olarak belirlenirken bir kısmında belirsizlik devam

etmektedir. Belirsizliğin başlıca sebebi kitâbenin fiziki olarak zamanla uğradığı tahribat sonrası bir bölümünün eksik veya metnin tamamının okunamayacak kadar deforme olmasıdır.

Çalışmada ele aldığımız yapıları günümüze ulaşamayan kitâbelerin mevcut konum ve fiziki durumları incelenerek gerekli belgelemeler yapılmıştır. Katalog bölümünde tanıtılan bu eserlerin incelenmesi sonrası metin içeriklerinden hareketle hakkedildikleri yapı, yapı türü, bâni, hattat isimleri, yazı özellikleri ve tipolojik özellikleri belirlenmiştir. Yapılan çözümlenmeler sonrası kitâbelerden 2 tanesi Medrese, 6 tanesi çeşme, 1 tanesi taş vakfiye ve 1 tanesinin de Voyvoda Aziz Ağa konağına ait olduğu belgelenmiştir. Kitâbelerden 3 tanesinin ait olduğu yapı türü ise belirsizdir. Bunlar içerisinde Balıkesir Gönen ilçesi Gönen Termal Yıldız Otel Bahçesinde sergilenen bu III ve IV no'lu kitâbelerin kitâbe metinleri ve tipolojilerinden hareketle konut kitâbesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu tespit Remzi Aydın tarafından hazırlanan “*Ağın Evleri Üzerindeki Kitabeler*” adlı yayında bulunan Merkez mahallesi 66 – 170 ve 265 numaralı (Ağın, 2019, s. 837) örneklerle de desteklenmektedir. Ayrıca Ayşe Budak tarafından hazırlanan “*41 Kere Maşallah: Geleneksel Konut Mimarisinde Nazarlık Olarak Maşallah Kullanımı ve İstif Çeşitleri*” adlı yayında geçen İstanbul Harikzadegan Konutları “Ya Hafız” Yazılı Madalyonu ve Ürgüp Duayeri Mahallesinde (Budak, 2020, ss. 186-189) bulunan örnekler de gösterilebilir. Anadolu'nun bir çok yerinde görülen bu uygulama Harf inkılâbından sonra inşa edilen evlerde de hem Arap hem de Latin harfleriyle uygulanmaya devam etmiştir.

Ali Şuuri okulu girişinde yer alan iki parça kitâbe ve Kuvâ-yi Milliye müzesi avlusunda yer alan kitâbe aynı medreseye ait olup müzede yer alan ilk inşâ kitâbesidir. Günümüzde Ali Şuuri İlkokulu girişinde yer alan iki parça ise medresenin yıkılması sonrası yeniden inşâ edilen mektebe aittir. Bandırma merkez Kurtuluş Mezarlığında mezar taşları arasında âtil halde bulunan kitâbe ve Bandırma Müzesi avlusunda teşhir edilen mezar taşı formundaki kitâbenin ise çeşme kitâbesi olduğu görülmektedir. Gönen Kaplıcalar Caddesi Gönen Termal Yıldız Otel Bahçesinde muhafaza edilen 5 kitâbe içerisinde 2'si çeşme kitâbesi olup diğer 3 kitâbenin yapı türü belirsizdir.

Katalogda ele aldığımız kitâbeler içerisinde Hat sanatı açısından önemli eserler yer almaktadır. Bunlardan Ali Şuuri İlkokulu girişinde yer alan mektep kitâbesinde geçen hattat Hâzım, Gönen Kaplıcaları avlusunda yer alan III No'lu eserde Hattat Hüseyin ve V No'lu eserde Hattat Abdullah Vehbi isminin geçmesi bölgedeki hat sanatı varlığını desteklemektedir. Bu hattatlardan Hâzım Efendi'nin Balıkesir merkezde birçok kitâbe üzerinde imzası yer almaktadır. Yine kitâbelerde kullanılan yazı dili ve çeşitliliğine baktığımızda bunlardan 7 tanesinin Osmanlı Türkçesinde, 6 tanesinin Arapça olarak yazıldığı görülmektedir. Kullanılan yazı çeşidi olarak iki farklı yazının olduğu bunların Celî Tâ'lik ve Celî Sülüs hatlar olduğu görülmektedir. Katalogda yer alan eserlerden 4 tanesi Celî Sülüs hat ile hakkedilirken 9 tanesi ise Celî Tâ'lik'tir.

Çalışmada yer alan kitâbelerin bir başka önemli boyutu da yukarıda belirttiğimiz teknik özelliklerinin haricinde tarihi belge olmalarıdır. Balıkesir genelinde yer alan ve kaynaklarda varlığı bilinen ancak günümüze ulaşmamış yapılar hakkında bilgi ve belge niteliğinde eserler olmaları yazıtların önemini artırmaktadır. Ali Şuuri Efendi'nin kurduğu ve günümüzde Ali Şuuri İlkokulu olarak devam eden eğitim kurumunun tarihi gelişimini ve değişimini bu kitâbeler vasıtası ile görmekteyiz. Yine Balıkesir merkezde yer alan ve İl Halk Kütüphanesinde muhafaza edilen taş vakfiyede ismi geçen ancak

günümüze ulaşmayan Hacı Ali Camii Şerifi, Kütüphane ve Medresesi'nin varlığını bu taş vakfiyeden öğrenmekteyiz.

İl Halk Kütüphanesinde muhafaza edilen taş vakfiye Balıkesir genelinde tespit ettiğimiz tek örnek olması yönüyle önemlidir. Vakfiye, İslamiyet'ten önce ve sonra Türk devletlerinde inşa edilen işlevsel yapı ve yapı gruplarının, kabul gören bir hukuk anlayışınca hazırlanmış, yönetmelik düzeyindeki belgelerdir (Cantay, 1994, s. 147). Vakfiyeler, taşınır ve taşınmaz olmak üzere ikiye ayrılırlar. Taşınır vakfiyeler; kâğıt rulolar, parşömenler, deriler ve ahşap üzerine yazılanlar olarak kabul edilir. Taşınmaz olanlar ise taş üzerine alçak ve yüksek kabartma şeklinde işlenmiş örneklerdir (Cantay, 1994, ss. 147-162: Tüfekçioğlu, 2000, ss. 33-52). Taş vakfiyeler Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerini kapsayan bir değerlendirmede diğer vakfiye gruplarına göre daha kalıcı, vâkıfın vakfettiğine verdiği önemi ve vakfın sürekliliğini sağlayan ve bu anlamda korunması gereken çok önemli belgedir (Tüfekçioğlu, 2000, 33-52). Taş vakfiyeler bir yönü ile kitabe olarak da değerlendirilebilirler. Ancak içerik bakımından kitabe ile taş vakfiyelerde bazı farklılıklar görülmektedir. Kitabelerde yapıların bânisi, işlevi, inşa amacı ve ustası, süreç içerisinde gördüğü inşa ve tamirat tarihi gibi bilgileri içerir. Taş vakfiyelerde ise bu bilgiler yer almakla birlikte yapıların işlevlerinin ne olduğu ve işlerin kimler tarafından nasıl yürütüleceği, vakfın gelirleri ve vakfiye şartlarına aykırı hareket edenlere dair beddua gibi ayrıntılı bilgiler yer alır (Tüfekçioğlu, 2000, s. 34). Çalışmalarda çok az tespit edilen taş vakfiyelerin bazı örnekleri şunlardır; Muş merkezde, Muş yerel beylerinden Selim Paşa'ya ait 1824 tarihli babası Murat Paşa'nın yaptırmış olduğu cami ve medresesinin bitişiğinde yer alan tekkeye ait bir vakfiye (Korkmaz, 2020, s.455), İstanbul Topkapı Sarayı'nda bulunan tümü saray çalışanlarına ve padişah ailesine ait olan taş vakfiyeleri, mimari yapılarda asılı bulunanlar ve ayrı olanlar olmak üzere, iki kısma ayırmak üzere 52 adet taş vakfiye koleksiyonu (Küçükaşçı, 2024, s. 686), Beyşehir'de Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından inşa ettirilen han, hamam, türbe ve camiden oluşan külliye 'ye ait H. 696/ M1296 tarihli taş vakfiye (Çetinaslan, 2014, s. 219), Bursa'da Umur Bey tarafından inşa ettirilen Umur Bey Külliyesi'ne ait caminin kuzey duvarında yer alan taş vakfiyesi (Keskin, 2019, ss. 122-123) taş vakfiyelere gösterebileceğimiz örneklerden bir kaçıdır. Ayrıca Sivas Buruciye Medresesi M.1271, Erzurum Yakutiye Medresesi M.1310, Ankara Ahi Yakup Camisi M.1392, Tokat Hamza Bey Camisi M.1412, Hakkari Sitti Bühtan Hatun Mezar Taşı M.1738 tarihli taş vakfiyeler de (Tüfekçioğlu, 2000, ss. 34-42: bkz. Korkmaz, 2020, s. 458) örnek gösterilebilir.

Balıkesir genelinde çok yaygın bir yapı türü olan çeşme mimarisinin de mevcuttan çok daha fazla olduğunu ancak bir kısmının yok olduğunu elimizdeki kitâbelerden görmemiz mümkündür. Çeşme olduğu belli olan 6 kitâbenin de ait oldukları yapılar maalesef günümüze ulaşamamıştır. Tarihi belge niteliğindeki bu eserlerin sadece bir taş parçası ya da birkaç satır yazı olmadığı hakkedildikleri döneme ilişkin bilgiler verdikleri de bir muhakkaktır. Bu anlamda Ali Şuuri Efendi Mektebi'nin ikinci defa neden yaptırıldığına ilişkin kitâbede geçen " Yüksek makam sahibi İsmail Halim Bey, depremde yıkılmış olan binanın inşası için var gücüyle çalıştı, uğraştı." Anlamındaki ifadelerde 1898 depreminde yıkılan binânın yerine ikinci bir mektebin yapıldığını vurgularken 1898 tarihinde Balıkesir'de yaşanan büyük deprem hakkında da bilgi vermektedir. Bu ve benzeri hususlar göz önüne alındığında yapılan çalışmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır. Kitâbelerin birer tarihi belge olduğu gerçeği bilinci ile bu eserlere gereken

alâkanın gösterilmesi, korunması ve belgelenmesi Anadolu tarihi içerisinde Türk-İslam varlığının daha sağlam temeller üzerinde oturmasına olanak sağlayacaktır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

